

Кісіль Наталія Валеріївна,

кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, судовий експерт у сфері інтелектуальної власності, засновник проекту «Expert&Technology», вул. Регенераторна, 4, к. 2-456, м. Київ, 02160, email: kisel_n@ukr.net, тел.: +38 (098) 487 09 28.

ORCID: 0000-0003-1097-360X

ДОКАЗУВАННЯ ПЛАГІАТУ НАУКОВИХ ТВОРІВ: СУДОВА ПРАКТИКА ТА ЕКСПЕРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Анотація. Публікація присвячена актуальним проблемам практики доказування плагіату в наукових творах та містить аналіз певних справ, які розглядалися у кримінальних та цивільних провадженнях при залученні судових експертів.

У роботі висвітлюється, що з метою встановлення фактичних даних, пов'язаних із створенням та використанням творів наукового характеру, у різних країнах можуть залучатися фахівці, що володіють необхідними спеціальними знаннями. При цьому лише в Україні при досудовому та судовому розгляді справ щодо наукових творів, як об'єктів авторського права, залучаються судові експерти, які в установленому законодавством порядку отримали кваліфікацію судового експерта в рамках окремо виділеного напрямку судової експертизи «Експертиза у сфері інтелектуальної власності». За нормами процесуального законодавства, висновок експерта складений у процесуальному порядку стає одним з джерел доказів по справі.

Звертається увага, що експерту заборонено самостійно збирати матеріали, що підлягають дослідженню. Тому всі матеріали, які підтверджують або спростовують факт використання відповідного твору при створенні іншого, зацікавлені сторони мають долучати до матеріалів справи.

Виноситься рекомендація, що перед подачею позову до суду необхідно враховувати всі обставини справи, чітко формулювати позовні вимоги та забезпечити належну доказову базу. При цьому на етапі розробки стратегії захисту авторських прав у цивільних процесах, важливе значення має ефективна взаємодія сторін по справі із адвокатами та судовими експертами.

Відзначається, що застосування науково-обґрунтованих експертних технологій дає можливість виявити ідентифікуючі ознаки, які свідчать про наявність або відсутність ознак плагіату у наукових творах та створення їх на основі робіт інших авторів, що дає можливість забезпечити належну доказову базу.

Ключові слова: науковий твір, плагиат, об'єкт авторського права, судова експертиза, інтелектуальна власність, експертні технології.

Kisil Nataliia Valerievna,

Candidate of Agricultural Sciences, Senior Researcher, Forensic Expert in Intellectual Property, Founder of Expert & Technology, st. Regeneratorna, 4, 2-456, Kyiv, 02160, email: kisil_n@ukr.net, tel: +38 (098) 487 09 28.

ORCID: 0000-0003-1097-360X

PROOF OF PLAGIATION OF SCIENTIFIC PAPERS: LEGAL PRACTICE AND EXPERT TECHNOLOGIES

Abstract. The publication deals with current problems of the practice of proving plagiarism in scientific works and contains an analysis of certain cases that were considered in criminal and civil proceedings when involving court experts.

The paper points out that in order to establish factual data related to the creation and use of works of a scientific nature, specialists possessing the necessary specialized knowledge may be involved in different countries. However, only in Ukraine, in the pre-trial and judicial consideration of cases concerning scientific works as objects of copyright, judicial experts are involved, who in accordance with the procedure established by law have obtained the qualification of a judicial expert within the framework of a separate line of judicial expertise «Expertise in the field of intellectual property». According to the rules of procedural law, the expert's opinion in the procedural order becomes one of the sources of evidence in the case.

Attention is drawn to the fact that the expert is forbidden to collect the materials to be investigated independently. Therefore, all material that confirms or denies the fact of using the relevant work in the creation of another, stakeholders should include in the case file.

It is recommended that, before filing a lawsuit, all the circumstances of the case should be taken into account, the claims should be clearly stated and the evidence should be provided. In the process of developing a strategy for copyright protection in civil proceedings, effective interaction between the parties in the case with lawyers and forensic experts is essential.

It is noted that the use of scientifically grounded expert technologies makes it possible to identify identifying signs that indicate the presence of plagiarism signs in scientific works and to create them on the basis of the works of other authors, which makes it possible to provide a proper evidence base.

Keywords: scientific work, plagiarism, copyright, forensics, intellectual property, expert technologies.

Постановка питання в загальному вигляді. Питання доказування фактів плагіату в наукових творах доволі часто виникають у авторів, які виявили недобросовісне запозичення фрагментів їх творів, а також педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників, які сприяють впровадженню принципів академічної доброчесності. Також ці питання мають свою актуальність для адвокатів, судових та правоохоронних органів, які розглядають справи, пов'язані із порушенням авторських прав.

Виявлення фактів плагіату у дисертаційних та інших наукових працях, а також у працях високопосадовців, у багатьох країнах викликають значний резонанс.

Так, у 2011 році міністр оборони Германії Карл-Теодор цу Гуттенберг був звинувачений у плагіаті [1]. В дисертаційній роботі міністра були виявлені окремі абзаци, які містили фрагменти творів інших вчених без відповідних посилань на джерела запозичення. Після встановлення факту плагіату університет міста Байройт позбавив цю Гуттенберга наукового ступеню. Справа набула значного резонансу і Карл-Теодор цу Гуттенберг був вимушений подати у відставку.

Не минув звинувачення у плагіаті також син лівійського диктатора Муаммара Каддафі – Саїд. В його PhD дисертації, яку він захистив у Лондонській школі економіки та політичних наук у 2008 р., було знайдено значну кількість фрагментів із чужих творів. Відповідно до відомостей, що зазначали-

ся у засобах масової інформації, в окремих фрагментах тексту дисертації були відсутні посилання на авторів текстів, а в частині текстів посилання були оформлені некоректно [2].

У 2010 році викладач МГИМО звернула увагу колег на серію запозичень з її праць, що мали місце в одній з публікацій І.В. Виноградової, доцента кафедри на факультеті економіки Національного дослідного університету Вища школа економіки (Росія). З метою аналізу цього факту була створена в університеті комісія з етики, яка підтвердила факт недобросовісного запозичення не лише робіт викладача МГИМО, але і робіт інших авторів. Після винесення рішення комісії, І.В. Виноградова подала заяву про звільнення за власним бажанням [3].

В Україні останнім часом у засобах масової інформації та соціальних мережах також широко поширюються відомості щодо виявлених фактів плагіату як у роботах науково-педагогічних працівників, так і працях високопосадовців. І хоча не в усіх випадках нині має місце застосування відповідних засобів академічного впливу, проте маємо відмітити, що увага наукової спільноти до проявів плагіату та шляхів забезпечення доказової бази посилюється.

У Законі України «Про вищу освіту» [4] частиною 6 статті 6 встановлено, що виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій доповіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про

присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома. При цьому академічні заходи впливу передбачено й щодо наукового керівника (консультанта), офіційних опонентів, які надали позитивні висновки про наукову роботу, а також голови відповідної спеціалізованої вченої ради.

Між тим наслідками виявленого плагіату у наукових працях можуть бути не лише репутаційні втрати та позбавлення наукового ступеню. Відповідно до законодавства, при виявленні факту недобросовісного використання своїх праць у роботах інших авторів, суб'єкти авторського права мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів, відповідно до їх компетенції, з позовом про поновлення порушених прав та припинення дій, що порушують авторське право. У результаті, особа, в роботі якої виявлено недобросовісне запозичення праць інших авторів, може бути притягнута до всіх видів відповідальності, що включає цивільну, дисциплінарну, матеріальну та кримінальну відповідальність.

Під час досудового та судового розгляду справ, пов'язаних із недобросовісним використанням чужих творів, виникає необхідність у встановленні фактів, що мають значення для вирішення справи, зокрема, щодо повного або часткового відтворення певного твору та виявлення наявності ознак плагіату у наукових роботах.

У цьому контексті, на наш погляд, заслуговує на увагу аналіз судово-експертної практики вста-

новлення фактів недобросовісного використання у наукових творах робіт інших авторів, який ми розпочинаємо розкривати у цій статті, а також особливостей застосування певних експертних технологій для встановлення фактів, що мають значення для вирішення справи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За необхідності встановлення фактичних даних, пов'язаних із створенням та використанням творів наукового характеру, під час досудового розслідування та розгляду справ у суді у різних країнах залучаються фахівці, що володіють необхідними спеціальними знаннями. Такими особами можуть бути патентні повірені, відомі вчені в певній галузі знань, судові експерти, атестовані за різними експертними напрямками тощо.

Дослідження практики окремих країн щодо залучення фахівців для встановлення фактів, що мають значення для встановлення істини у справі, вже висвітлювалося нами в більш ранній роботі [5]. Зокрема, вказувалося, що в Литві дослідження з питань авторського права проводяться в рамках лінгвістичного виду експертиз. У Республіці Казахстан для встановлення прав інтелектуальної власності на наукові або літературно-художні твори проводиться авторознавча експертиза. У Російській Федерації дослідження, пов'язані з встановленням факту відтворення фрагментів певного твору можуть проводитися в рамках, як авторознавчої експертизи, так і лінгвістичної експертизи.

В Україні при досудовому та судовому розгляді справ щодо наукових творів, як об'єктів авторського права, залучаються судові експерти, які в установленому законодавством порядку отримали кваліфікацію судового експерта за експертною спеціальністю 13.1.1 «Дослідження, пов'язані з літературними та художніми творами та інші», яка присвоюється в рамках окремо виділеного класу судової експертизи «Експертиза у сфері інтелектуальної власності». За нормами процесуального законодавства, висновок експерта складений у процесуальному порядку стає одним з джерел доказів по справі. І саме застосування науково-обґрунтованих експертних технологій дає можливість забезпечити повноту та об'єктивність наданого висновку шляхом впровадження найбільш раціональної та ефективної організації виробництва судових експертиз.

Питання особливостей проведення судових експертиз літературних творів наукового характеру вже піднімалися у роботах [6, 7, 8, 9, 10]. Проте самі судові прецеденти, що стосувалися встановлення факту плагіату, не висвітлювалися.

Мета статті. З метою обґрунтування основних підходів до проведення експертних досліджень творів наукового характеру та застосуванню науково-обґрунтованих експертних технологій при досудовому та судовому розгляді справ, пов'язаних із незаконним використанням праць інших авторів, вважаємо за доцільне проаналізувати експертну практику, що на-

працьована за майже 15-ти річний період існування напряму судової експертизи «Експертиза у сфері інтелектуальної власності». У цій статті ми розпочинаємо висвітлювати справи, які розглядалися із залученням експертів та звертаємо увагу на роль експертизи у встановленні певних фактів, що мають значення для вирішення справи.

Викладення основного матеріалу. Аналіз наявної експертної практики показує, що останнім часом збільшується кількість судових спорів про захист авторських прав на наукові твори та неправомірне використання в них праць інших авторів.

Правоохоронні та контролюючі органи також звертають увагу на якість науково-дослідних робіт та використання в них недобросовісних запозичень з раніше створених наукових праць. При цьому особлива увага приділяється, якщо роботи виконувалися за рахунок коштів державного бюджету та є підстави вважати, що мало місце заволодіння коштами державного бюджету України шляхом їх безпідставного перерахування.

Одна з таких справ розглядалася у 2012 році Головним слідчим управлінням Служби безпеки України. Кримінальна справа була порушена за фактом вчинення злочинів, передбачених ч. 4 ст. 191 та ч. 2 ст. 15, ч. 5 ст. 191 Кримінального кодексу України. З матеріалів справи, що були надані на експертизу, вбачалося, що на початку 2008 року невстановлені службові особи ВАТ «Х» та ТОВ «У» вступили в злочинну змову

щодо протиправного заволодіння грошовими коштами ВАТ «Х». З цією метою у 2008 р. було укладено договір щодо виконання НДР за темою «Исследование и разработка методов и средств контроля процессов гальванической металлизации печатных плат». Упродовж 2008-2010 рр. сторонами було укладені завідомо неправдиві акти здачі-приймання робіт на загальну суму 4 833 936 грн. При цьому у зв'язку з відсутністю зазначених коштів на рахунку ВАТ «Х» на вказану суму, перерахування було здійснено лише на суму 220 587,70 грн, яка на той період більше ніж у 250 разів перевищувала неоподаткований мінімум доходів громадян (кваліфікується як злочин у великому розмірі).

У ході досудового розслідування виявлено, що текст інноваційного звіту на тему: «Разработка технологии вакуумной металлизации полимерных пленок для производства гибких печатных плат» (далі – Інноваційний звіт), виконаного ТОВ «У» у м. Миколаїв у 2009 році, містить значні текстуальні збіги із текстом кандидатської дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата технічних наук Ю.В. Данилова на тему «Исследование и разработка методов и средств контроля процессов гальванической металлизации печатных плат», яка була захищена у м. Іжевськ у 2004 році.

З метою встановлення факту використання фрагментів тексту дисертації Данилова Ю.В. при складанні Інноваційного звіту була призначена експертиза.

У результаті дослідження було, зокрема, встановлено наступне. У тексті Інноваційного звіту були відсутні посилання на дисертацію Ю.В. Данилова. Посилання на використану літературу у тексті Інноваційного звіту повністю збігалися з посиланнями наведеними у дисертації Ю.В. Данилова. У Інноваційному звіті не містилося жодного фрагменту тексту, який би не мав текстуальних збігів з фрагментами дисертації Ю.В. Данилова, не виявлено і фрагментів із мовною або іншою обробкою. При цьому у текстах досліджуваних творів виявлено ряд ідентичних механічних помилок, наприклад: наявні помилки у нумерації формул (в обох творах наступна за формулою 1.8 також має номер 1.8), відсутні пунктуаційні знаки та інтервали між словами у відповідних фрагментах тексту тощо. Відмінності у досліджуваних творах полягали лише у відсутності окремих фрагментів тексту дисертації Ю.В. Данилова у тексті Інноваційного звіту.

Враховуючи встановлені експертизою факти, кримінальна справа була передана до суду.

Між тим слід відмітити, що наукові твори не так часто стають об'єктом експертизи під час розгляду кримінальних проваджень.

Переважна більшість справ щодо творів наукового характеру розглядається у цивільному судочинстві, а позивачем виступає особа, яка вважає, що її немайнові або майнові права були порушені шляхом повного або часткового використання її творів.

Одна з таких справ розглядалася у Центральному районному суді м. Миколаєва (цивільна справа № 2-1298/11) [11]. Відповідно до фабули справи, у вересні 2010 року пан «Ш...» звернувся до суду із позовом до пана «К...» та просив стягнути з нього 100 000 грн. компенсації за порушення авторського права. Позовні вимоги обґрунтовувалися тим, що відповідач в науковій праці «Партизансько-повстанський рух на Баштанщині проти німецьких окупантів: 1918 і 1942-1943 рр.», яка була видана в 2004 році у восьмому випуску збірника наукових статей Інституту Історії України НАНУ «Сторінки воєнної історії», використав фрагменти з розділу «На бій піднялись месники Баштанки» книги позивача «Партизанський і підпільний рух на території Миколаївщини (1941-1944 рр.)» без отримання відповідного дозволу. На думку позивача, такі дії є порушенням ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [12], та дають підстави для судового захисту відповідно до ст. 50 вищезазначеного Закону.

Позивач та його представник під час судового засідання пояснили, що відповідач вдруге видає наукові праці позивача під своїм іменем, що підриває авторитет пана «Ш...» як відомого вченого та науковця, ставить під сумнів його творчу працю та ділову репутацію.

Відповідач та його представник під час судового засідання заперечували проти задоволення позовних вимог з підстав недоведеності наявності плагіату у науковій пра-

ці пана «К...», так як обидві наукові праці були написані на підставі архівних документів.

З метою встановлення фактів наявності повного або часткового відтворення фрагментів книги «Ш...» у статті «К...» відповідно до вимог процесуального законодавства була призначена судова експертиза у сфері інтелектуальної власності.

У результаті дослідження встановлено, що порядок викладення матеріалу в Розділі книги «Ш...» повністю збігається з викладенням матеріалу у статті «К...». При цьому виявлено, що в основу обох творів покладено данні державного архіву Миколаївської області. Отже факти, що викладені в досліджуваних творах, об'єктивно існували і були відображені в різноманітних документах та архівних даних.

Між тим, аналіз текстів досліджуваних творів показав, що при створенні наукової статті «К...» було використано не лише те саме джерело інформації (державний архів Миколаївської області), що і при створенні розділу книги «Ш...», але й було використано данні архіву з таких самих спр. та арк., та розташовано їх у творі у такому ж самому порядку, що і у книзі «Ш...».

Висновки щодо діяльності заго- ну імені Щорса в обох творах текстально співпадають. Так, у книзі «Ш...» на 50 сторінці міститься підсумок щодо діяльності заго- ну імені Щорса, який зроблено автором самостійно без посилання на літературні джерела. У статті «К...» на 58-59 сторінках містить-

ся аналогічний фрагмент тексту за виключенням заміни окремих слів у межах синонімічного ряду.

Наявність значних текстуальних збігів у фрагментах тексту статті «К...» та книги «Ш...», повний збіг в порядку викладення матеріалу, використання даних архіву з таких самих спр. та арк., ідентичність окремих висновків тощо, дало підставу для висновку про використання розділу «На бій піднялись месники Баштанки» у науковій праці «Партизансько-повстанський рух на Баштанці проти німецьких окупантів 1918 і 1942-1943 рр.».

За результатами судового розгляду, суд частково задовольнив позов пана «Ш...» до пана «К...» в частині стягнення компенсації в розмірі 11 180 грн. за порушення авторських прав у вигляді плагіату [11].

Зрозуміло, що при створенні наукових творів за схожою тематикою можуть бути використані аналогічні архівні матеріали, нормативні акти та літературні джерела. Між тим, якщо твір створювався автором на основі іншого твору, без самостійного опрацювання джерел інформації та формулювання власних узагальнень та висновків, то ті фрагменти твору, що були відтворені, можуть містити ідентифікуючі ознаки використання автентичного твору. Під час проведення судової експертизи як раз й вивчаються збіги і відмінності виявлені у досліджуваних творах та виділяються ознаки, що є характерними для першоджерела.

При формуванні доказової бази необхідно зважати, що експерт проводить дослідження лише тих

об'єктів, що містяться у матеріалах справи. Самостійно збирати матеріали, що підлягають дослідженню, експерту заборонено. Тому всі матеріали, які підтверджують або спростовують факт використання відповідного твору при створенні іншого, зацікавлені сторони мають долучати до матеріалів справи.

Розгляд справ щодо порушень авторських прав, коли предметом судового розгляду стають твори наукового характеру, нині вже не є поодиноким явищем, відповідно, наявна напрацьована певна експертна практика дослідження таких об'єктів. Позивачами в таких спорах виступають автори або спадкоємці, які набули права на певні наукові твори.

Між тим, у судовій практиці також були випадки коли, при виявленні фактів недобросовісного використання наукових творів, позов до суду подавали особи, які не є суб'єктами авторського права.

І хоча такі справи є доволі не типовими, проте у цій статті вважаємо за доцільне висвітлити обставини однієї справи, яка цікава своїм нестандартним підходом та можливо зверне увагу на необхідність більш зваженого формулювання позовних вимог.

Зарічний районний суд міста Суми у 2012-2013 рр. розглядав цивільну справу № 1805/6876/2012 [13], за позовом пані «С...» до Сумського державного університету та пані «А...».

Позов до суду був поданий пані «С...», яка виявила недобросовісне запозичення фрагментів творів різних авторів у наукових роботах

пані «А...». І оскільки іноземні вчені, фрагменти праць яких були відтворені в роботах відповідача, не були зацікавлені в захисті своїх авторських прав, пані «С...» вирішила подати позов про захист прав споживача.

Позивач мотивувала свої вимоги тим, що вона є споживачем інформаційного друкованого продукту – журналу Сумського державного університету «Вісник СумДУ». Зазначене видання зареєстроване Президією ВАК України як наукове видання з філологічних наук. Засновником та видавником журналу є СумДУ. На думку позивача редакційна колегія вказаного журналу належним чином не виконала свої зобов'язання щодо належного рецензування та відбору статей до друку. В наслідок чого, у вказаному журналі оприлюднено статті пані «А», які є перекладом наукових робіт інших вчених та є фальсифікованим продуктом. Посилаючись на те, що відповідачі в супереч вимогам Закону України «Про захист прав споживачів» випустили в обіг фальсифіковану продукцію, просить захистити її права споживача.

З метою встановлення фактичних обставин справи, було призначено судову експертизу. Під час дослідження виявлено, що у статтях пані «А...» має місце використання фрагментів дисертацій різних вчених (у перекладі з російської мови на українську), зокрема, кандидатської дисертації П.В. Сухова «Интернет СМИ Рунета: системные характеристики» при створенні статті

«Системні характеристики онлайнових та офлайнових ЗМІ».

Експертиза показала, що 9 фрагментів тексту статті пані «А...» повністю співпадали з відповідними фрагментами тексту дисертації П.В. Сухова, за виключенням наступних відмінностей, а саме: використання замість фрази «последнее десятилетие», що міститься у тексті дисертації, – «кінець ХХ століття», «в рамках диссертации» – «у даній роботі», «России» – «України», «сайты телеканалов ОРТ, РТР, НТВ» – «сайти каналів 1+1, «Інтер», «тем не менее, до сих пор российские пользователи» – «щодо української аудиторії користувачів», «исследователь» – «більшість дослідників» тощо. Також 17 фрагментів тексту статті пані «А...», співпадали з відповідними фрагментами тексту дисертації П.В. Сухова, за виключенням відсутності у тексті статті окремих слів, фраз або речень, що містяться у відповідних фрагментах тексту дисертації.

Після дослідження фактичних обставин, перевіривши їх доказами наданими сторонами та з урахуванням висновку експерта, Зарічний районний суд міста Суми виніс рішення, що позов обґрунтований та підлягає частковому задоволенню виходячи з наступного [13].

Судом встановлено, що позивач є споживачем інформаційного друкованого продукту – журналу Сумського державного університету «Вісник СумДУ». Сумській державний університет є засновником та видавником журналу «Вісник СумДУ». Зазначене видання заре-

єстроване Президією ВАК України як наукове видання з філологічних наук.

Відповідно до вимог, які висуваються ВАК України до видань такого типу є належне рецензування та належний відбір статей до друку. Аналогічна вимога зазначена у положенні про редакційну колегію зазначеного видання СумДУ.

Як встановлено судом, редакційна колегія «Віснику СумДУ» не виконала належним чином свої зазначені вище обов'язки. В наслідок чого у науковому виданні СумДУ були оприлюднені статті пані «А...», які є фальсифікованим інформаційним продуктом.

До зазначених вище висновків, в тому числі про фальсифікованість спірного інформаційного продукту, суд прийшов до висновку з наступного.

Згідно положень ст. 1 Закону України «Про інформацію» [14], інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Статтею 23 Закону України «Про інформацію» визначено, що інформаційною послугою є результат діяльності з надання інформаційної продукції споживачам з метою задоволення їхніх потреб. З огляду на обставини справи та виходячи із системного аналізу вищезазначених правових норм та підзаконних актів, судова колегія вважає, що взаємовідносини сторін дійсно мають бути врегульовані положеннями Закону України «Про захист прав споживачів» [15].

Що стосується вимоги позивача про зобов'язання СумДУ надрукувати відповідне спростування у «Віснику СумДУ. Серія «Філологія» суд вважав за необхідне зазначити наступне.

Способи відновлення (захисту) порушених прав споживача визначені Законом України «Про захист прав споживачів» у вигляді права споживача вимагати: пропорційного зменшення ціни, безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк, відшкодування витрат на усунення недоліків товару, розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми, вимагати заміни товару на такий же товар або на аналогічний, з числа наявного у продавця (виробника) товару. Права вимагати оприлюднити спростування фальсифікованого інформаційного продукту, вказаним законом споживачу не надано.

Дана вимога позивача, з урахуванням обставин справи та контексту в якому вона заявлена, фактично впливає з Закону України «Про авторське право і суміжні права» та є способом захисту прав автора. Однак, позивач не є автором наукових робіт, що були використані у статтях пані «А...», та не уповноважувалася авторами цих робіт для здійснення захисту своїх авторських прав, а відтак позивач не наділена правом звертатися до суду з позовом про захист авторських прав, в тому числі шляхом вилучення контрафактної продукції чи опублікування спростування.

Отже, суд вирішив позов пані «С...» задовольнити частково та ви-

знати надруковані у «Віснику СумДУ. Серія «Філологія» статі пані «А...» фальсифікованою інформаційною продукцією. В задоволенні позову в іншій частині відмовити за необґрунтованістю вимог.

На рішення Зарічного районного суду м. Суми у встановлений термін подано апеляційні скарги, які Рішенням колегії суддів судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Сумської області були задоволені. Рішення Зарічного районного суду м. Суми було скасовано і в задоволенні позову відмовлено.

У Рішенні колегія суддів обґрунтовувала свою позицію наступним чином [16].

Суд першої інстанції прийшов до помилкового висновку, що зазначені статті пані «А...» відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» є фальсифікованою інформаційною продукцією, їх публікація порушує права пані «С...» як споживача, а тому права позивачки підлягають захисту в обраний нею спосіб.

При цьому висновок судової експертизи, на який послався суд першої інстанції, задовольняючи вимоги пані «С...», не являється доказом на підтвердження того, що статті пані «А...» є фальсифікованою продукцією в значенні цього терміну, який вживається в Законі України «Про захист прав споживачів», так як він стосується порушень в сфері інтелектуальної власності, право на захист від яких має автор. Зокрема, право на такий захист передбачено ст. 42 Закону України «Про наукову

і науково-технічну діяльність». Інших належних доказів, які б підтверджували, що статті пані «А...» є саме фальсифікованою продукцією в розумінні Закону України «Про захист прав споживачів» та їх публікацією порушуються її права як споживача, пані «С...» суду не надала. Крім того спосіб захисту, який обрала пані «С...» не відповідає способам захисту прав споживачів, передбаченим Цивільним кодексом України та Законом України «Про захист прав споживачів».

Отже, апеляційні скарги були задовільнені, рішення Зарічного районного суду м. Суми скасовано, в задоволенні позову відмовлено.

Враховуючи викладене, можна було б зробити висновок, що судова справа про захист прав споживачів за позовом особи, що не є автором творів, які використовувалися при написанні наукових робіт, була повністю програна. Проте мета пані «С...» довести факт плагіату у роботах пані «А...» певною мірою була досягнута. Ця судова справа викликала резонанс у наукових колах, а доведений факт плагіату допущений у статтях пані «А...», став підґрунтям для підвищення уваги до тексту її докторської дисертації, що була нещодавно успішно захищена. Після розгляду дисертації та виявлення в ній фактів плагіату рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки 31.10.2014 р. пані «А...» була позбавлена наукового ступеня доктора наук.

Розглядаючи дану справу, можемо зробити висновок, що навіть маючи необхідні докази наявності

плагіату наукових творів, досить проблематично довести порушення авторських прав, якщо позов подається не від імені автора. І навіть якщо експертиза повністю підтвердить факт недобросовісного заповзичення частин чужих творів, проте встановлений факт не відповідає обставинам справи, це не дасть можливість отримати позитивне рішення суду.

Отже, на етапі подачі позову до суду необхідно враховувати всі обставини справи, чітко формулювати позовні вимоги та забезпечити належну доказову базу. Наша практика показує, що для розробки оптимальної стратегії захисту свої прав, важливе значення має ефективна взаємодія сторін по справі із адвокатами та судовими експертами. Така позиція нині не суперечить процесуальному законодавству. Так, якщо раніше судово експертиза призначалася лише судом і експерту заборонялося навіть спілкуватися із учасниками справи, то нині враховуючи зміни до процесуального законодавства [17], експертиза також може бути проведена на замовлення учасника справи (за виключенням кримінального процесу).

Також слід звернути увагу, що оскільки повнота і достовірність встановленого експертом факту буде прямо залежати від допустимості та достатності наданих на експертизу об'єктів, тому на стадіях, що передують призначенню експертизи, досить ефективним є узгодження з експертом переліку документів та об'єктів, що подаються на дослідження та експерт-

них завдань, що будуть ставитися на вирішення експертизи.

Висновки та перспективи подальших розробок. При досудовому та судовому розгляді справ, що стосуються наукових творів, як об'єктів авторського права, в Україні залучаються судові експерти, які атестовані в рамках окремо виділеного напрямку судової експертизи «Експертиза у сфері інтелектуальної власності». За результатами проведення експертизи, призначеною у порядку визначеному процесуальним законодавством, встановлюються фактичні данні, що стосуються предмету судового розгляду. При цьому висновок судового експерта стає одним із джерел доказів.

Перед подачею позову до суду необхідно враховувати всі обставини справи, чітко формулювати позовні вимоги та забезпечити належну доказову базу. При цьому на етапі розробки стратегії захисту авторських прав, важливе значення має ефективна взаємодія сторін по справі із адвокатами та судовими експертами.

Застосування науково-обґрунтованих експертних технологій дає можливість забезпечити належну доказову базу, виявити ідентифікуючі ознаки, які свідчать про наявність ознак плагіату та факт використання фрагментів текстів чужих творів.

При створенні наукових творів за схожою тематикою можуть бути використані аналогічні архівні матеріали, нормативні акти та літературні джерела. Між тим якщо твір створювався автором на осно-

ві іншого твору, без самостійного опрацювання джерел інформації та формулювання власних узагальнень та висновків, то ті фрагменти твору, що були відтворені, можуть містити ідентифікуючі ознаки використання автентичного твору. Під час проведення судової експертизи вивчаються збіги і відмінності виявлені у досліджуваних творах та виділяються ознаки, що є характерними для першоджерела. При цьому, при формуванні доказової бази необхідно зважати, що експерт проводить дослідження лише тих об'єктів, що містяться у матеріалах справи. Самостійно збирати матеріали, що підлягають дослідженню, експерту заборонено. Тому всі матеріали, які підтверджують або спростовують факт використання відповідного твору при створенні іншого, зацікавлені сторони мають долучати до матеріалів справи.

Висновки та пропозиції, що надані у цій публікації, ще не претендують на завершене вчення, оскільки ми лише розпочали висвітлювати експертну практику щодо встановлення ознак плагіату у наукових творах, яку продовжимо розкривати у наступних публікаціях, де приділимо більше уваги особливостям застосування експертних технологій для встановлення фактів, що мають значення для вирішення справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міністр оборони Германии подал в отставку после обвинений в плагiate // Електронний ресурс.

Режим доступу: <http://mediaua.com.ua/detail/78899> – назва з екрана.

2. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.polit.ru/science/2011/02/28/lse_quadaffi.html.

3. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.polit.ru/science/2010/12/22/hse_no_pagiарism.html.

4. Про вищу освіту: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 37-38. – Ст. 2004.

5. Кисиль НР.В. Экспертиза как средство доказывания обстоятельств о нарушении прав интеллектуальной собственности. Практика Украины // Криминалистика и судебная экспертиология: наука, обучение, практика: Vilnius, 2017. – Часть II. – С. 64-77.

6. Кісіль Н. В. Особливості проведення експертних досліджень, пов'язаних з літературними творами наукового характеру // Криминалистика и судебная экспертиза: Междудементственный научно-методический сборник. Вып. 58, ч. 1 / отв. ред. И. И. Емельянова. – К.: Министерство юстиции Украины, 2013. – С. 385-390.

7. Кісіль Н.В. Плагіат у наукових творах: основні поняття та шляхи забезпечення доказової бази // Інтелектуальна власність в Україні. – 2017. – №3. – С. 24-29.

8. Основи судової експертизи : навч. посібн. / автор.-уклад.: Л.М. Головченко, А.І. Лозовий, Е.Б. Сімакова-Єфремян та ін. – Х. : Право, 2016. – 928 с.

9. Федоренко Л.Ф., Голікова О.В. Літературні твори наукового характеру як об'єкти авторського права: поняття та класифікація // Криминалистика и судебная экспертиза: міжвідом. наук.-метод.зб., присвяч. 105-річчю заснування судової експертизи в Україні / Київський НДІ судових експер-

тиз; редкол.: О. Г. Рувін (голов. ред.) та ін. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. – Вип. 63, ч. 1. – С. 215-223.

10. Сопова К. Методи виявлення плагіату в наукових публікаціях / / Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2017. – №4. – С. 24-29.

11. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30497549>.

12. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 року / / Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

13. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31840487>.

14. Про інформацію : Закон України від 01 грудня 1992 / / Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

15. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 / / Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 30. – Ст. 379.

16. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32935843>.

17. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03 жовтня 2017 р. / / Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 48. – Ст. 436.

REFERENCES:

1. Ministr obrony Germanii podal v otstavku posle obvineniy v plagiate [German Defense Minister resigns after plagiarism allegations]. (March 21, 2019). *mediaua.com.ua*. Retrieved from

<http://mediaua.com.ua/detail/78899> [in Russian].

2. Skandal s Londonskoy shkoly ekonomiki: v dissertatsii syna Kaddafi nayden plagiat [Scandal with the London School of Economics: plagiarism found in the dissertation of Gaddafi's son]. (February 28, 2011). *www.polit.ru*. Retrieved from http://www.polit.ru/science/2011/02/28/lse_quadaffi.html [in Russian].

3. Akademicheskaya etika: iz Vysshey shkoly ekonomiki uvolilas prepodavatel, dopustivshaya plagiat [Academic ethics: a plagiarist resigned from the Higher School of Economics]. (December 22, 2010). *www.polit.ru*. Retrieved from http://www.polit.ru/science/2010/12/22/hse_no_pagiariism.html [in Russian].

4. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» : vid 01 lypnia 2014, № 1556-VII [Law of Ukraine «On Higher Education» from July 01 2014, № 1556-VII]. (2004). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine, 37-38*. Art. 2004 [in Ukrainian].

5. Kisil, N. V. (2017). Ekspertiza kak sredstvo dokazyvaniya obstoyatelstv o narushenii prav intellektualnoy sobstvennosti. Praktika Ukrainy [Examination as a means of proving circumstances of violation of intellectual property rights. Practice of Ukraine]. *Kriminalistika i sudebnaya ekspertologiya: nauka, obuchenie, praktika – Criminalistics and Forensic Expertise: Science, Training, Practice: Proceedings of international scientific and practical conference*. (Vols. 2). (pp. 64-77). Vilnius [in Russian].

6. Kisil, N. V. (2013). Osoblyvosti provedennia ekspertnykh doslidzhen, poviazanykh z literaturnymy tvoramy naukovooho kharakteru [Features of carrying out expert researches connected with literary works of a scientific char-

- acter]. *Criminalistics and Forensics – Kriminalistika i sudebnaya ekspertiza*, 58(1), 385-390 [in Ukrainian].
7. Kisil, N. V. (2017). Plahiat u naukovykh tvorakh: osnovni poniattia ta shliakhy zabezpechennia dokazovoi bazy [Plagiarism in Scientific Works: Basic Concepts and Ways to Provide Evidence]. *Intelektualna vlasnist v Ukraini – Intellectual Property in Ukraine*, 3, 24-29 [in Ukrainian].
8. Holovchenko, L. M., Lozovyi, A. I., Simakova-Yefremian, E. B., et. al. (2016). *Osnovy sudovoi ekspertyzy [Fundamentals of forensic examination]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
9. Fedorenko, L. F., Holikova, O. V. (2018). Literaturni tvory naukovo kharakteru yak obiekty avtorskoho prava: poniattia ta klasyfikatsiia [Literary works of a scientific nature as objects of copyright: concept and classification]. *Kryminalistyka y sudova ekspertyza – Forensics and forensic examination*, 63(1), 215-223 [in Ukrainian].
10. Sopova, K. (2017). Metody vyivlennia plahiatu v naukovykh publikatsiakh [Methods for detecting plagiarism in scientific publications]. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti – Theory and practice of intellectual property*, 4, 24-29 [in Ukrainian].
11. Rishennya imenem Ukrainy. Sprava № 2-1298/11 vid 02 lystopada 2012 roku [Decision in the name of Ukraine. Case № 2-1298/11 from November 02, 2012]. (n.d.). *www.reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30497549> [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy «Pro avtorske pravo i sumizhni prava» : vid 23 hrudnia 1993 roku [Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» from December 23, 1993]. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 13. Art. 64 [in Ukrainian].
13. Rishennya imenem Ukrainy. Sprava № 1805/6876/2012 vid 14 chervnia 2013 roku [Decision in the name of Ukraine. Case № 1805/6876/2012 from June 14, 2013]. *www.reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31840487> [in Ukrainian].
14. Zakon Ukrainy «Pro informat-siiu» : vid 01 hrudnia 1992 [Law of Ukraine «On information» from December 01, 1992]. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 48. Art. 650 [in Ukrainian].
15. Zakon Ukrainy «Pro zakhyst prav spozhyvachiv» : vid 12 travnia 1991 [Law of Ukraine «On Consumer Protection» from May 12, 1991]. (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR – Bulletin of Supreme Soviet of the USSR*, 30. Art. 379 [in Ukrainian].
16. Rishennya imenem Ukrainy. Sprava № 1805/6876/2012 vid 14 chervnia 2013 roku [Decision in the name of Ukraine. Case № 1805/6876/2012 from June 14, 2013]. *www.reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32935843> [in Ukrainian].
17. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv» : vid 03 zhovtnia 2017 r. [Law of Ukraine «On amendments to the Economic Procedure Code of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Judiciary of Ukraine and other legislative acts» from 03 October 2017]. (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 48. Art. 436 [in Ukrainian].